

EU i utenrikspolitikken

Stortingsmelding nr. 15 om utenrikspolitikken omtaler en rekke viktige internasjonale organer hvor Norge spiller en selvstendig rolle, men betydningen av handlefriheten utenfor EU er underkommunisert.

Illustrasjon: Utenriksdepartementet

Nr. 2, april 2009

Forfatter: Morten Harper, utredningsleder i Nei til EU.

Kategori: Norge og EU

Stikkord:

- Utenrikspolitikk
- Internasjonalt samarbeid
- Handlefrihet
- EØS
- Nordområdene

Bakgrunn:

Regjeringen la 13. mars 2009 frem en egen stortingsmelding om hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk: St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*. Det er nesten tyve år siden Stortinget sist fikk en slik overordnet melding om utenrikspolitikken. EUs rolle og Norges forhold til EU berøres flere steder. Nei til EU har utarbeidet dette notatet som et innspill til utenrikskomiteen på Stortinget sin høring 15. april om meldingen.

Nei til EU har imøtesett St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* med stor interesse. Fokuset på norske interesser og globalisering reiser viktige spørsmål også når det gjelder Norges forhold til EU. Nei til EU vil særlig knytte følgende fem kommentarer til meldingen.

Verdien av Norges handlefrihet i det internasjonale samfunns samarbeidsorganer (jfr. bl.a. meldingens kapitler 4, 13, 16 og 17)

Meldingen omtaler en rekke viktige internasjonale organer hvor Norge spiller en selvstendig, konstruktiv rolle. Allerede i dag opererer EU-landene med en felles utenrikspolitikk på en rekke områder. Hvis Lisboa-traktaten blir gjennomført vil denne samordningen ta store skritt videre. Dette betyr at EU-landene ikke fremmer sine interesser direkte på den globale arenaen, men gjennom EUs felles representanter. På viktige områder som forvaltning av havets ressurser, landbruk og handel har Norge og EU ofte vist seg å ha ulike interesser. Det at Norge står utenfor EU gjør at vi – ut fra egne avveininger – kan fremme våre

interesser direkte overfor det internasjonale samfunnet. Meldingen nevner noen eksempler fra miljøområdet (initiativet for globalt kvikksølvregelverk og Cartagena-protokollen om genmodifiserte organismer), men betydningen av denne handlefriheten er kraftig underkommunisert. Vår frittstående rolle som konfliktmegler er ett eksempel. Andre eksempler er konstruktive initiativ i de pågående klimaforhandlingene om bevaring av regnskog samt auksjonering av utslippskvoter for å finansiere håndtering av klimaendringer i fattige land. Likeledes arbeidet for et internasjonalt forbud mot klasevåpen og landminer.

Nordområdene og hvorfor en tilnærming til EU ikke er i våre interesser (meldingens kapittel 5.3)

Altfor ofte preges norske myndigheters tilnærming til EU av en oppfatning om at Norge er mye mer avhengig av EU enn omvendt. Særlig i forhold til energiforsyningen og nordområdene er dette en feilslutning. Norge står i dag for omtrent 20 prosent av EUs olje- og gassimport. Sett fra EUs side er Norge eneste stabile aktør som sikrer unionens forsyningsinteresser i nordområdene. Det er verdt å merke seg at EU i 2006 importerte 54 prosent av energiforbruket. Importavhengigheten vil øke til 70 prosent innen 2030, ifølge EU-kommisjonen. Da må 90 prosent av oljeforbruket og 80 prosent av gassen dekkes av import.

Vi mener at den norske tilnærmingen må være et avgrenset samarbeid, der de ulike interessene veies opp mot hverandre fra område til område. Innenfor forskning i nordområdene er EU en sentral aktør, og her må partnerskapet utvikles videre. Når det gjelder ressursforvaltningen, er det derimot neppe verken i Norges eller de andre polhavslanenes interesse at EU får prege regimet. EUs kroniske underdekning på energi er et dårlig utgangspunkt for en forsiktig og langsiktig utvinningspolitikk, jfr. famøse uttalelser fra EU-kommisjonen om at det vil være «dumskap» ikke å pumpe opp olje fra Arktis (gjengitt i flere norske medier 29. september 2008). EUs fiskeriforvaltning er heller ikke noe bravurstykke i bærekraft.

En tettere tilknytning til EU – eller i ytterste fall et medlemskap – vil gjøre forholdet til Russland mer problematisk. Ikke bare ville vi ofte måtte gå omveien via Brussel i forhandlinger med Russland. En annen ting er EUs energiavhengighet av Russland, som selvsagt kunne bli brukt i en forhandlingssituasjon. EUs størrelse kan selvsagt gi norske krav økt tyngde. Alt i alt ville likevel et unionsmedlemskap gi nye usikkerhetsfaktorer i naboskapet med Russland.

Det groveste eksemplet på motstridende interesser mellom Norge og EU i nordområdene er EU-parlamentets vedtak om at Arktis er lovløst område, og at det trengs en egen Arktis-traktat. Også her er imidlertid EU splittet. EU-kommisjonen understreker havrettens betydning i sin Arktis-melding, som er i tråd med Norges holdning om at havretten gjelder og i all hovedsak er tilstrekkelig.

Lisboa-traktaten vil gjøre EU overstatlig på langt flere områder (meldingens kapittel 6.2)

Som kjent er det fortsatt uvisst om Lisboa-traktaten blir gjennomført. Meldingen bagatelliserer uansett omfanget av de endringene traktaten vil innebære. Lisboa-traktaten legger til rette for et mer overstatlig EU. Medlemslandene mister dagens vetorett på en rekke områder, bl.a. i justispolitikken, energipolitikken, budsjettet og forskning. EU får økt kompetanse innenfor bl.a. sysselsettingspolitikken, helse- og sosialpolitikken og i forhold til offentlige tjenester. Nye stemmeregler gjør at de store landene øker sin innflytelse på bekostning av de små. Tyskland har i dag en stemmevekt som er fire ganger større enn Danmark. Med de nye reglene blir den femten ganger større, altså nesten en firedobling av Tysklands makt i forhold til Danmark. Den norske representasjonen ved et EU-medlemskap vil altså bli langt mindre etter Lisboa-traktaten.

Påstandene om den økonomiske betydningen av EU/EØS er spekulative (meldingens kapittel 14.2)

Meldingen omtaler «EU/EØS som sentral økonomisk rammebetingelse» (side 115). Direkte feilaktig blir det når meldingen gir inntrykk av at det er EØS-avtalen som sikrer tilgang til EUs marked. Frihandelsavtalen fra 1974 ga i tyve år en tilsvarende markedstilgang for industrivarer. EØS gir noe bedre adgang for fiskeprodukter, men gir også EU enklere tilgang til Norge bl.a. for matvarer. Uten EØS ville handelen reguleres av frihandelsavtalen samt WTO-regelverket. Derfor er det megetsigende at meldingen på samme side også må innrømme at «Det er ikke mulig å isolere virkningene av EØS-avtalen fra de øvrige forholdene på en meningsfull måte» (side 115).

Norge betaler omlag 3,6 milliarder kroner i året for EØS-avtalen. Den største posten er de såkalte EØS-midlene, som utgjør 2 milliarder årlig. EU ønsker som kjent å plusse på nok 1 milliard per år. I meldingen hevdes det: «EØS-midlene bidrar til et trygt og solidarisk Europa» (side 52). Vi vil da minne om en evalueringsrapport fra PricewaterhouseCoopers (PwC) høsten 2008, som dokumenterte at så mye som 30 prosent av EØS-midlene forsvinner i ineffektiv saksbehandling og dobbeltarbeid.

Meldingens lettvinde behandling av EØS-avtalen synliggjør behovet for en NOU om EØS

Etter 15 år med EØS-avtalen er tiden overmoden for en grundig gjennomgang og vurdering av avtalen. Har den fungert som forutsatt? Hva har vi vunnet – og hva har vi tapt? Hvordan kan den forbedres? Hvilke alternativer har vi? Hverken denne stortingsmeldingen – eller tidligere mer dedikerte EU/EØS-meldinger – har vært i nærheten av å gi utfyllende svar på disse problemstillingene. De fleste vil vel være enige i at EØS-avtalen har hatt store konsekvenser for det norske samfunnet. Det kan heller ikke underslås at avtalen gjennom sin dynamiske tolkning er gjort gjeldende på områder den norske regjeringen garanterte at ikke skulle berøres da avtalen ble debattert i Stortinget før inngåelsen. EØS har blitt noe annet enn hva vi var lovd.

Dette er bakgrunnen for at Nei til EU har reist kravet om en bred offentlig utredning om avtalens virkninger og alternativer – en NOU om EØS.